

УДК 343.98:159.98

Шмукін Антон Олександрович,

завідувач лабораторії психологічних, лінгвістичних та інших видів досліджень Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, атестований судовий експерт за експертною спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», поліграфолог
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5086-7223>

МІСЦЕ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ПОЛІГРАФІ У СУДОВІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Останніми роками попит на проведення досліджень із використанням поліграфа для забезпечення потреб судової, слідчої й адвокатської діяльності суттєво зростає. Від початку повномасштабного вторгнення значна частина подібних досліджень проводиться за напрямками розслідування фактів державної зради, колабораційної діяльності, воєнних злочинів. Саме тому в сучасних умовах актуальним залишається питання проведення судової психологічної експертизи з використанням поліграфа під час розслідування особливо тяжких злочинів, зокрема в умовах воєнного стану й дефіциту доказової інформації, наявності суперечливих показань учасників кримінального провадження та необхідності перевірки версій слідства чи сторони захисту.

Слід зазначити, що під час проведення судової психологічної експертизи використання поліграфа дозволяє з'ясувати на підставі результатів аналізу одержаних фізіологічних реакцій підекспертного у відповідь на пред'явлення психологічних стимулів відповідність чи невідповідність інформації, заявленої людиною, її особистому досвіду в межах ситуації, що розслідується / досліджується у кримінальному провадженні, цивільній чи господарській справі. Науковці зауважують, що у судових

психологічних експертизах дослідження на поліграфі проводять із метою встановлення:

- ступеня ймовірності інформації, яку повідомляє підекспертна особа;
- повноти інформації, наданої підекспертною особою;
- джерел, з яких підекспертна особа отримала ту чи іншу інформацію;
- уявлень та переконань підекспертної особи щодо певної події;
- інформації, необхідної для конструювання слідчим версій розслідування певних подій [1].

Судовий експерт-психолог завдяки наявності спеціальних знань під час проведення експертизи може використовувати широкий спектр науково обґрунтованих методів психологічного оцінювання достовірності повідомленої інформації. Такий комплексний підхід до психологічного вивчення особистості підекспертного в процесі дослідження з використанням поліграфа дозволяє об'єктивно підвищити рівень валідності висновку експерта.

Проведення судової психологічної експертизи має чіткий алгоритм і загалом складається з таких взаємозалежних та взаємодоповнювальних етапів: попереднє (підготовче) дослідження; аналітичне дослідження; комплексне оцінювання результатів аналітичного дослідження (синтезувальна частина); підготовка остаточного документа — висновку експерта.

Слід підтримати твердження науковців, що психодіагностична частина експертного дослідження може містити такі складові:

- класичне психодіагностичне дослідження з метою побудови профілю особистості обстежуваного;
- психодіагностичний аналіз стильових і формально-динамічних особливостей підекспертного в контексті загальної

ймовірності інструментального виявлення приховуваної інформації;

- визначення особливостей перебігу психічних процесів і станів, що здатні зумовлювати об'єктивну можливість проведення функціонального психофізіологічного дослідження;

- використання аудіовізуальної психологічної діагностики із застосуванням прийомів психосемантичного аналізу дозволяє експерту шляхом виявлення психологічно значущих маркерів під час спостереження поведінкових проявів підекспертної особи в різних семантичних локаціях дійти висновку щодо відповідності / невідповідності комунікативної діяльності підекспертного процесам пригадування / відтворення інформації або ж її конструювання [2; 3].

Наведемо алгоритм проведення судової психологічної експертизи з використанням поліграфа, який передбачає низку послідовних етапів:

- аналіз вихідних даних — матеріалів кримінальних проваджень, судових справ, інших матеріалів, наданих ініціатором проведення судової експертизи;

- аналіз запитань (експертного завдання), винесених на вирішення експертизи, щодо їх повноти й об'єктивності відповідно до наданих ініціатором проведення експертизи матеріалів, відповідності функціональним особливостям власне психологічного дослідження з використанням поліграфа;

- попереднє визначення групи значущих (релевантних) запитань, завдяки фізіологічним реакціям на які можна буде вирішити поставлене перед експертом завдання;

- розроблення структури тестового опитувальника;

- психологічне обстеження підекспертного (дослідження його індивідуально-психологічних особливостей, встановлення психічного стану тощо);

- отримання автентичних показань підекспертного щодо досліджуваної теми, їх аналіз, оформлення в запитання тестів із подальшим внесенням до опитувальника;
- передтестову бесіду, проведenu відповідно до вимог обраної методики дослідження з використанням поліграфа;
- безпосереднє дослідження (тестування) з використанням поліграфа;
- узагальнення отриманих результатів;
- підготовка остаточного документа — висновку експерта.

Висновки. Зауважено, що визначення значущих психологічних стимулів відбувається на підставі вивчення фактів, обставин події, викладених у матеріалах кримінальних проваджень або судових справах, матеріалах ініціаторів проведення експертизи та в автентичних показаннях людини, отриманих без будь-якого стороннього впливу або примусу. Виокремлено основні етапи проведення судової психологічної експертизи з використанням поліграфа, зокрема: аналіз матеріалів провадження; формулювання релевантних запитань; розроблення тестового опитувальника; психологічне обстеження підекспертного; передтестова бесіда; інструментальне тестування; комплексне оцінювання результатів і підготовка остаточного документа — висновку експерта.

Перелік джерел посилання:

1. Морозов А. М. Патопсихологічний аналіз особистості в правоохоронній практиці : монографія. Київ : Алерта, 2023. 402 с.
2. Морозова Т. Р. Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях : монографія / За наук. ред. О. М. Морозова. Київ : Алерта, 2023. 472 с.
3. Морозова Т. Р. Методичні прийоми створення тестових опитувальників із метою проведення судової психологічної експертизи з використанням поліграфа. *Науковий вісник*. № 80. Київ : Вид-во НА СБУ, 2021. С. 177–185.